ಇದರ ತರುವಾಯ ಅವರ ಮೋಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ನರಕಗತಿಗಳ ವಿಷಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇನ್ನು ೧೪೩೭ ನೆಯ ಗಾಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ಬಲದೇವ, ಕೃಷ್ಣನ ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣನು ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ ; ಮತ್ತು ಅವನು ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ತೀರ್ಥಂಕರನ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು ಎಂದೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಆ ಮೇಲೆ ೧೧ ರುದ್ರ, ೯ ನಾರದ ಮತ್ತು ೨೪ ಕಾಮದೇವ ಇವರ ವೃತ್ತಾಂತವು ಗಾಥೆ ೧೪೩೯ ರಿಂದ ೧೪೩೨ ರ ವರೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ತರುವಾಯ ದುಃಷಮ ಕಾಲದ ಪ್ರವೇಶ, ಅನುಬದ್ಧ ಕೇವಲಿ, ೧೪ ಪೂರ್ವಧಾರೀ ೧೦ ಪೂರ್ವಧಾರೀ, ೧೧ ಅಂಗಧಾರೀ, ಆಚಾರಾಂಗಧಾರಕರು ಇವರ ಕಾಲ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಶಕರಾಜನ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಅವರ ವಂಶವು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಕಾಲ ; ಗುಪ್ತರು ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮುಖನ ರಾಜ್ಯಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಮಹಾವೀರ ನಿರ್ವಾಣ ಕಾಲದಿಂದ ೧೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಗೆ ಪರಂಪರೆ ; ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಮಹಾವೀರ – ನಿರ್ವಾಣ ಹೊಂದಿದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಪಾಲಕ, ವಿಜಯವಂಶ, ಪುಷ್ಯಮಿತ್ರ, ವಸುಮಿತ್ರ, ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರ, ಗಂಧರ್ವ, ನರವಾಹನ, ಭೃತ್ಯಾಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತವಂಶ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಕಿ ಚತುರ್ಮುಖನ ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ಪರಂಪರೆಯವರೆಗೆ ವೀರ ನಿರ್ವಾಣ ಕಾಲದಿಂದ ಅದೂ ೧೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವಿದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಯಿತು ; ಇಲ್ಲಿಗೇ ತಿಲೋಯ ಪಣ್ಣತ್ತಿಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವೃತ್ತಾಂತವು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಗಾಥೆ ೧೪೬೬ ರಿಂದ ೧೫೧೪).

ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಸ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಸ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದನ್ನು ವಿಮಲಸೂರಿಯು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕೃತಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುವುದೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಮಲಸೂರಿ ಕೃತಿ ಪಉಮಚರಿಯಂ (ಪದ್ಮಚರಿತಮ್) ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ರಚನಾ ಕಾಲಗಳ ನಿರ್ದೇಶವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ : ಸ್ವಸಮಯ ಮತ್ತು ಪರಸಮಯ ಅರ್ಥಾತ್ ತನ್ನ ದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ದರ್ಶನಗಳ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ರಾಹೂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಚಾರ್ಯನು ಆಗಿ ಹೋದನು. ಅವನ ಶಿಷ್ಯನು ನಾಯಿಲ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವಿಜಯನು. ಈ ವಿಜಯನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವಿಮಲಸೂರಿಯು ಪೂರ್ವಗತದಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಬಲದೇವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಈ ಕಾವ್ಯದ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಇದರ ಸಮಾಪ್ತಿಯು ಮಹಾವೀರನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ತರುವಾಯ ದುಷಮ ಕಾಲದ ೫೩೦ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಆಯಿತು. ತ್ರಿಲೋಕ – ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ವೀರ ನಿರ್ವಾಣದ

ತ ರುವಾರು ೩ ವರ್ಷ, ೮ ತಿಗ ಳೂ ೧ ಪಕ್ಷ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ದುಷು ಪಕಾಲ ವು ಪ್ರಾ ರ ಭ ಮಾಯಿತ ು (ತಿ.ಪ. ೪, ೧೪೭೪). ನಾವು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಮಹಾವೀರನ ನಿರ್ವಾಣ ಕಾಲ ವು ಕ್ರಿ ಪೂ. ೫೨೭ ನೆಯು ವರ್ಷ ಕಾರ್ತಿಕ ಕೃಷ್ಣ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಪ್ ಉಮಚರಿಯದ ಸಮಾಪ್ತಿ ಕಾಲ ವು ಆಷಾಢ ಶ ಕ್ಲ ಪೌರ್ಣಮೆಯು ದಿನ ಕ್ರಿ ಶ . ೭ ನೆಯು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಯಿತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲ ವು ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು – ಜಾಕೋಬಿಯಂಥವರು – ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ಈ ಕಾಲ ವನ್ನು ಸರಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಷ್ಟೇ: ಗ್ರಂಥದ ಭಾಷೆಯು ಹೆಚ್ಚು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯುನಾನಿಗಳಿಂದ ತೆಕ್ಕೊಂಡಂಥ ದೀನಾರ, ಲಗ್ನ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳೂ ಇವೆ ಇನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕೆಲವೊಂದು ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಪರಿಗೂ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರಲ್ಲಿ ಪೆಂಬುದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರ ರಚನಾಕಾಲ ವನ್ನು ಕ್ರಿ ಶ . ಮೂರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನ ವೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈ ಮತವು ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೂವರೆಗೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಕಾಲ ವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಮುಂದೆ ಬಂದಿಲ್ಲ ಇನ್ನು ಇದರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದ ಸ್ವರೂಪವು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಂಡಿದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಕಾಸ ಕಾಲ ವನ್ನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ ಶ . ಎರಡನೆಯು ಶತಮಾನ ವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತೂ ಸಹ ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ : ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ಯಾವ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯವೂ ಕ್ರಿ ಶ . ಆರನೇಯ ಶತಮಾನಗಳಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುದು ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ .

ಪಉಮಚರಿಯದ ಕರ್ತೃವು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ : ಅವನು ನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಬಲದೇವರ (ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಹಾಗೂ ರಾಮ) ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವಗತದೊಳಗಿನಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದನ್ನು (ಉ. ೧೧೮, ಗಾ. ೧೧೮) ಆದರೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಪರಿಚಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ . ಅಂದರೂ ೧೨ ನೆಯ ಶ್ರುತಾಂಗವಾದ ದೃಷ್ಟಿವಾದಾಂಗದ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಗತಗಳು ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಂಡಿವೆ. ಪದ್ಮಚರಿತವು ಮೊದಲು ನಾಮಾವಲಿ ನಿಬದ್ಧವೂ ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರಾಗತವೂ ಆದುದ್ದು ಇತ್ತೆಂದೂ ಪಉಮಚರಿಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದನ್ನವರು ಅನುಪೂರ್ವಿಯಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (೧.೮) ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವು ಸಂಕೇತಿಸುವ ನಾಮಾವಲಿ – ನಿಬದ್ಧ ಚರಿತ್ರಗಳ ಸಮವಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು ತಿಲೋಯ

ಪ ಣ್ಣತ್ತಿರುು ಕ ಡುಬರು ತ್ತುವೆಯುದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಿ. ಈ ನಾಮಾವ ಳಿಗ ಳು ನಿಜವಾಗಿರುಖಾ ಸ್ಮೃತಿಗಿ ಸ ಹಾಯ ಕ ಮಾತ್ರ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗ ಳ ಆಧಾರ ದಿಯ, ಶೇ ಷ ಕ ಥಾನ ಕ ವು ಮೌಖಿಕ ರ ೂಪ ದಲ್ಲಿ ಗ ರು – ಶಿಷ್ಯ ಪ ರ ಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅ ತ್ಯ ವ ಶ್ಯ ವಾ ಗಿ ಪ್ರ ಚಲಿತ ವಿ ಟೆಕು. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವ ನ್ನೇ ಕ ರ್ತೃವು ಆಚಾರ್ಯ – ಪ ರ ಪರಾಗ ತ ವಿದು ಹೇ ಳಿ ಮಾಡಿದ್ದಾ ನೆ. ಯಾವ ಸ ೂತ್ರಗ ಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಈ ಗಾಥಾತ್ಮ ಕ ಕಾವ್ಯ ರ ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡ ಲಾಯಿತೋ, ಅವುಗಳ ನಿರ್ದೇಶ ವನ್ನು ಗ್ರ ಥ ದ ಉದ್ದೇ ಶ ದಲ್ಲಿ ಮಾಡ ಲಾಗಿದೆ. ಕ ವಿ ಈ ಗ್ರ ಥ ರ ಚನೆಗೆ ಪ್ರೇ ರ ಣೆಯು ಎಲ್ಲಿಂದ ಲ ಭಿಸಿತೆಂಬುದ ರ ಸ ೂಚನೆಯು ಸ ಹ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲ ಭಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೇ ಣಿಕ ರಾಜನು ಗೌತ ಮನ ಸ ಮ್ಮು ಖದ ಲ್ಲಿ ತ ನ್ನ ಸ ದೇಹ ಗಳನ್ನು ಪ್ರ ಕ ಟಗೊಳಿಸಿದ ನು. ಅವು ಹೀಗಿವೆ – ವಾನ ರರು ಅತಿ ಪ್ರ ಬಲ ರಾಕ್ಷ ಸರನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿನಾಶ ಗೈದ ರು ಟೆಕು? ನಿಜವಾಗಿರುಖಾ ರಾವಣ ಮೊದ ಲಾದ ರಾಕ್ಷ ಸರು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗ ಳಾಗಿದ್ದ ರೆ ? ರಾವ ಣನ ತ ಮ್ಮನಾದ ಕ ುಭಕ ರ್ಣನು ಆರು ತಿಂಗ ಳ ವರೆಗೆ ನಿದ್ರೆ ಸುತ್ತಿನೆಯುದು ಸ ರಿಯೆ ? ಅವ ನು ನಿದ್ರೆ ಯಿಂದ ಎಚ್ಚ ರಾದಾಗ ಹಸಿದು ಆನೆ ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆ ಗಳನ್ನು ನ ುಗ ುತ್ತಿದ್ದ ನೆ? ಇಂದ್ರ ನು ಸ ಗ್ರಾ ಮದಲ್ಲಿ ರಾವ ಣನಿಂದ ಸೋತಿರಬಹುದೇ ? ಇಂಥ ವಿ ರೀತ ಸ ಗ ತಿ ಗ ಳಿಂದ ಕ ೂಡಿದ ರಾಮಾಯ ಣವು ಕ ವಿಯಿಂದ ರ ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿ ದೆ. ಇದು ಸ ತ್ಯ ವಾದ ುದೆ ? ಇಲ್ಲ ವೆ ನಿಜವಾದ ಸ ಗ ತಿಯು ಭಿನ್ನ ವಾಗಿರ ುವುದೆ ? ಶ್ರೇ ಣಿಕ ನ ಈ ಸ ದೇಹ ಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯು ಗೌತ ಮನು ಅವ ನಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ರಾಮಾಯ ಣದ ಕ ಥಾನ ಕ ವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ (೨,೩) ಈ ಕ ಥನದಿಂದ ಪ ಉಮ ಚರಿಯ ದ ಲೇಖಕ ನ ಕ ಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕೃತಿ ರಾಮಾಯ ಣವು ಉಪಸ್ಥಿತ ವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಗ್ರ ಥ ದ ಪ್ರೇ ರ ಣೆಯಿಂದ ಲೇ ಅವನು ತ ಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗ ೂ ಗ ರು ಪ ರ ಪರೆಯಿಂದ ಲ ಭಿಸಿದ ಕ ಥಾಸ ೂತ್ರ ಗಳ ನ್ನು ಆರ ಸಿ, ಪ್ರ ಸ್ತುತ ಗ್ರಂಥ ವನ್ನು ನಿರ್ಮಿ ಸಿದ ನೆಂದೂ ವಿದಿತ ವಾಗ ುತ್ತದೆ.

ಪ ಉಮ ಚ ರಿಯ ದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಕ ರ್ತೃವಿ ಹೇ ಳಿಕೆಗ ನುಸಾರಿಸಿ ಏಳು ಅಧಿ ಕಾರಗ ಳಿವೆ ; ಸ್ಥಿ ತಿ, ವ ಂಶೋತ್ಪತ್ತಿ, ಪ್ರ ಸ್ಥಾ ನ, ರಣ, ಲ ವ ಕುಶ (ಲ ವ ಣಾಂಕ ಶ) ಉತ್ಪತ್ತಿ. ನಿರ್ವಾ ಣ ಮ ತ್ತು ಅನೇಕ ಭವ ಈ ಅಧಿ ಕಾರ ಗಳು ಉದ್ದೇ ಶ ಗ ಳಿಂದ ವಿಭಾಜಿತ ವಾಗಿವೆ. ಇವುಗ ಳ ಸ ಖ್ಯೆಯು ೧೧೮ ಇದೆ. ಸ ಮಸ್ತ ರ ಚನೆಯು ಪ್ರಾ ಕೃತ ಗಾಥಾಗ ಳಲ್ಲಿದೆ ; ಅದ ರ ಉದ್ದೇ ಶ ಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಛಂದ ಸ್ಸನ್ನು ಉಪ ಯೋಗಿಸಿದ್ದ ನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ರ ಚನೆಯು ಎಲ್ಲೆ ಡೆಗ ೂ ಸ ರಳ, ಉದಾ ತ್ತ ಮಯವಾಗಿದ್ದು ಕ ಥೆಯೇ ಪ್ರ ಧಾನ ವಾಗಿರ ುತ್ತದೆ. ಆದ ರೂ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಪ ಮಾ ಮೊದ ಲಾದ ಅಲ ಕಾರ ಗಳು, ಸ ೂಕ್ತಿಗ ಳು, ರ ಸ – ಭಾವ ಗ ಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವರ್ಣನೆಗ ಳು ಇದ್ದು ದು ಕ ಡುಬರ ುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಶೇ ಷ ತೆಗ ಳಿಂದ ಇದ ರ ಶೈಲಿಯು ಭಾಷೆಯು ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದ ರೂ ಸ ಹ ಸ ಸ್ಕೃತ

ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳಿದು ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳ ಶೈಲಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಆಸ್ವಾದ ರೂಪವು ವಿಕಸಿತಗೊಂಡಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಿತ ವರ್ಣನೆ, ರಸ–ಭಾವ ನಿರೂಪಣ ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಕಥಾಭಾಗವು ಗೌಣವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿನ ೨೪ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಧರರ ಮತ್ತು ರಾಕ್ಷಸವಂಶಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಮನ ಜನ್ಮದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಅವನು ಲಂಕೆಯಿಂದ ಮರಳಿ ಬಂದು ರಾಜ್ಯಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗುವವರೆಗೆ ಅರ್ಥಾತ್ ರಾಮಾಯಣದ ಮುಖ್ಯಭಾಗವು ೨೫ರಿಂದ ೮೫ ಪೂರ್ಣ ೬೧ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೀತಾ–ಪರಿತ್ಯಾಗ (ಉದ್ದೇಶ ೯೪), ಲವಣಾಂಕುಶ–ಉತ್ಪತ್ತಿ, ದಿಗ್–ವಿಜಯ ಮತ್ತು ಸಮಾಗಮ ಪೂರ್ವಭವಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಆತನ ನಿರ್ವಾಣ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೊಡನೆ ಗ್ರಂಥವು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಕಥಾನಕವು ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ; ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹನುಮಾನ, ಸುಗ್ರೀವ ಮೊದಲಾದವರು ವಾನರರಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾಧರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಧ್ವಜ ಚಿಹ್ನೆ ವಾನರವಾದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವಾನರವೆಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢವಾಯಿತು. ರಾವಣನಿಗೆ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಗೊಂಡ ಅನ್ಯ ಒಂಬತ್ತು ಮುಖಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ದಶಮುಖನೆಂಬ ನಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಸೀತೆಯು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಜನಕನಿಂದಲೇ ಜನಿಸಿದ ಪುತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಳು ; ಅವಳ ಅಣ್ಣನೊಬ್ಬನು ಭಾಮಂಡಲನೆಂಬುವನಿದ್ದನು. ಜನಕನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕಾಡು ಜನರು ದಾಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ರಾಮನು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು ; ಇದನ್ನೇ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನೊಡನೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡುವ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಜನಕನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಸೀತೆಯ ಅಣ್ಣನಾದ ಭಾಮಂಡಲನನ್ನು ಅವನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಯುವಕನಾದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ನಿಜವಾದ ತಂದೆ–ತಾಯಿಂದಿರಾರೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಅವನು ಸೀತೆಯ ಚಿತ್ರಪಟವನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವಳಲ್ಲಿ ಮೋಹಾಸಕ್ತನಾದನು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವಳೊಡನೆಯೇ ಲಗ್ನವಾಗುವ ಉತ್ಕಟ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಾಳಿದನು. ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧನುಷ್ – ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಯೋಜನೆಯು ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮನು ವಿಜಯಿಯಾದನು. ದಶರಥನು ವೃದ್ಧನಾದ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಭಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯಧಾರಣ ಮಾಡುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದನು ; ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಗಭೀರ ಸ್ವಭಾವದ ಭರತನಿಗೂ ವೈರಾಗ್ಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಪತಿ ಹಾಗೂ ಪುತ್ರರನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಗಲುವ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿದುದರಿಂದ ಕೈಕೇಯಿಯು

ಧರುಖಿತಳಾದುಳು. ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರಿಸಲು, ಅವನಿಗೇ ರಾಜ್ಯಪದವು ದೊರಿರುವಂತೆಕೀಂದು ಒಂದೇ ಒಂದು ವರವನ್ನು ದಶರಥನ ಹತ್ತಿರ ಬೇಡಿದಳು. ರಾಮನು ದಶರಥನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದಲ್ಲ, ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವನಕ್ಕೆ ತೆರಳುನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕೈಕೇಯಿಯನ್ನು ದುರ್ಬಾಷನೆಯ ಕಳಂಕದಿಂದ ಉಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾವಣನ ಆದಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಒಪ್ಪದೆ ವಾಲಿಯು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಪ್ರವ್ರಜ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದನು; ರಾಮನು ಕೊಂದುದಿಲ್ಲ. ರಾವಣನನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವನೂ ಅವಳ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರೋಧವಾ ಬಲಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಸಹ ಎಂದೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಪ್ರತ್ಯುತ್ತ ಪತ್ನೀಯರ ಉಳಿಯಿತು. ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಕೊರಗುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಸ್ವತಃ ರಾವಣನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಮಂಡೋದರಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಸಂಧಾರಿಸಲು ಅನ್ಯ ಉಪಾಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡಾಗ, ಒಳ್ಳೆಯ ಪತ್ನಿಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ವಳು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಸೂಚಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ರಾವಣನು ಅದನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದನು. ತಾನು ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅವಳ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಕೂಡಲಾರೆನೆಂದು ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದನು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದನ್ನಿಂದೂ ತಾನು ಮುರಿಯಲಾರೆನೆಂದೂ ಘೋಷಿಸಿದನು. ರಾವಣನು ಸ್ವಂತ ಮುಖದಿಂದ ಈ ವ್ರತ ಸ್ವೀಕಾರದ ಮಾತನ್ನು ಕವಿಯು ನುಡಿಯಿಸಿ, ಅವನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಉನ್ನತಗೊಳಿಸಿದನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸೀತೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನೂ ನಿಸ್ಸಂದೇಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದಿದ್ದಾನೆ. ರಾವಣನ ಮೃತ್ಯುವು ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಹಸ್ತದಿಂದ ಆದುದಿಲ್ಲ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಆಗಿದೆ. ರಾಮನ ಪುತ್ರರ ಹೆಸರು ಇಲ್ಲಿ ಲವಣ ಮತ್ತು ಅಂಕಶ ಎಂದು ಇದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷತೆಗಳು ಈ ರಾಮಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶವು ಕಥಾನಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಭಾವಿಕಗೊಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೆಚ್ಚು ಉಚ್ಚತರಗತಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ಪ್ರಸಂಗವಶ ನಾನಾ ಉಪಕಥೆಗಳೂ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಗಳೂ ಸಹ ಬಂದಿವೆ. ಪಉಮಚರಿಯದ ಹೊರತಾಗಿ ವಿಮಲಸೂರಿಯ ಇನ್ನಾವ ಕೃತಿಯೂ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಶಕ ಸಂವತ್ಸರ ೭೦೦ ರಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೭೮) ರಚಿತವಾದ ಕುವಲಯಮಾಲಾದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕರ್ತೃವಾದ ಉದ್ಯೋತನಸೂರಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ –

ಬುಹರಯಣ – ಸಹಸ್ಸ – ದಇಯಂ ಹರಿವಂಸುಪ್ಪತ್ತಿ – ಕಾರಯಂ ಪಢಮಂ ।

ಪ ಯಾಮಿ ಪಂದಿರು ಖ ತಿ ಹು ಹರಿವಂಶು ಜೀವ ಮುಲ ಪರುಂ ॥

ಅರ್ಥಾತ್ ಸಾಮಿರಾರು ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಹರಿವಂಶೋತ್ಪತ್ತಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮೊದಲು ರಚಿಸಿದ ವಿಮಲಪದ ಹರಿವಂಶವನ್ನೇ ವಂದಿಸುವೆ ; ಈ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ, ವಿಮಲಸೂರಿಯು ಹರಿವಂಶ ಕಥಾತ್ಮಕ ವಾದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾಗಿದಿರುವಂತೆ : ಸಮವಾಯಾಂಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ತ್ರಿಷಷ್ಠಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ನಾಮಾವಲಿಯನ್ನು ನಿಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೯ ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ೫೪ ಜನರನ್ನೇ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದೇ ೫೪ ಜನ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಶೀಲಾಂಕಾಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ 'ಚಉಪನ್ನ – ಮಹಾಪುರಿಸ – ಚರಿಯ' ದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ರಚನೆಯು ವಿಸಂ ೯೨೫ (ಕ್ರಿ ಶ. ೮೬೮) ರಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಾಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ ; ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಇವೆ. ತೀರ್ಥಂಕರರು ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ನಾಮಾವಲಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಜೈನ ಪರಂಪರೆಗನುಸಾರ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಶೇಷ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮನ ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣನೆಯು ಬಹುಭಾಗವು ವಿಮಲಸೂರಿಯ ಪಉಮಚರಿಯದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪವೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಭೇದಗಳೂ ಇವೆ. ರಾವಣನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಪಉಮಚರಿಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಡೆಗೂ ಚಂದ್ರನಖಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವಳ ಹೆಸರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಪನಖಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಪಉಮಚರಿಯದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸ್ವರದಂತೆ ಸಿಂಹನಾದ ಮಾಡಿ, ರಾಮನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣಮಯೀ ಮಾಯಾಮೃಗದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಉಮಚರಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ವಾಲಿಯು ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರವ್ರಜಿತನಾದನು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಂದ ಅವನ ವಧೆಯಾದುದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯ ಅಪಹರಣ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಕರೆಯಿಮಂಥ ತ್ರಿಜಟೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಪಉಮಚರಿಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಭೇದಗಳಿಂದ ಶೀಲಾಂಕನ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆದದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶೀಲಾಂಕಸೂರಿಯು ಈ ರಾಮ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಚರಿತ್ರೆಯು ಪಉಮಚರಿಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭದ್ರೇಶ್ವರ ಕೃತಿ 'ಕಹಾವಲಿ' ಯಲ್ಲಿ ಅರವತ್ತುಮೂರು ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಭದ್ರೇಶ್ವರನು ಅಭಯದೇವನ ಗುರುವಾಗಿದ್ದನು. ಅಭಯದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಆಷಾಢನ ಸಮಯವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೧ ಎಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಈ ರಚನೆಯು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಮಸ್ತ ರಚನೆಯು ಪ್ರಾಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಥೆಗಳ ನಿರ್ದೇಶವು 'ರಾಮಕಹಾ ಭಣ್ಣಇ', 'ವಾಣರಕಹಾ ಭಣ್ಣಇ' ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯು ವಿಮಲಸೂರಿಯ ಪಉಮಚರಿಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಭೇದವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಥವುಗಳ ಸೀತೆಯ ನಿರ್ವಾಸನದ ಪ್ರಸಂಗವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ. ಸೀತೆಯು ಗರ್ಭವತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ : ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿದೆ : ಅವಳು ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡುವಳೆಂಬುದೇ ಆ ಕನಸು. ಸೀತೆಯು ಈ ಸೌಭಾಗ್ಯಕರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವಳ ಸವತಿಯರಿಗೆ ಮಾತ್ಸರ್ಯವು ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಅವರು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಒಂದು ಹಟವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಅವರು ಸೀತೆಗೆ ರಾವಣನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಹೇಳಿದರು : ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ್ರಹವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಸೀತೆಯು ಹೇಳಿದಳು ; 'ನಾನು ಆತನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಪಾದಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆಯಬಲ್ಲೆ'. ಎಂದಳು. ಅದರಂತೆ ಪಾದಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದಳು ಅವಳ ಸವತಿಯರು ಅದನ್ನು ಒಯ್ದು ರಾಮನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಸೀತೆಯು ರಾವಣನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವನ ಚರಣಗಳ ವಂದನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆಗ ಕೂಡಲೇ ರಾಮನು ಅದಕ್ಕೇನೂ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಆ ಸಾಪತ್ನಿಯರು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪಸರಿಸಿದರು. ಈ ಅಪವಾದ ಪ್ರಸಾರದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಮನು ಸೀತೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದನು. ರಾವಣನ ವೃತ್ತಾಂತವು ಹೇಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷ ಚರಿತದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಬದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆ :-

ಶೀಲಾಂಕ ಕೃತಿ 'ಚಉಪ್ಪನ್ನ ಮಹಾಪುರಿಸ ಚರಿಯ'ದ ತರುವಾಯ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಹಲವು ಗದ್ಯ - ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಪ್ರಥಮ ತೀರ್ಥಂಕರ ಋಷಭನಾಥನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭಯದೇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವರ್ಧಮಾನ ಸೂರಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೩ ರಲ್ಲಿ, ೧೧೦೦೦ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಣಾಹ – ಚರಿಯ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಐದನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಸುಮತಿನಾಥನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಸಿಂಹನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಸೋಮಪ್ರಭನು ಸುಮಾರು ೯೦೦೦ ಗಾಹೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಆರನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಪದ್ಮಪ್ರಭನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ದೇವಸೂರಿಯು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನು. ಏಳನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ಲಕ್ಷ್ಮಣಗಣಿಕೃತ 'ಸುಪಾಸಣಾಹಚರಿಯ' ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಪೂರ್ಣ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೂ ಆದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿ.ಸಂ. ೧೧೯೯ ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ಕೃತಿಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೭೦ ಪದ್ಯಗಳು ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಎಂಟನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ಚಂದ್ರಪ್ರಭನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಶೋದೇವ ಕೃತಿ (ಸಂ.೧೧೭೪) ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಚಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಹರಿಭದ್ರನು ರಚಿಸಿದ (ಸಂ. ೧೨೨೩) ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ೧೧ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಶ್ರೇಯಾಂಸನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಜಿತಸಿಂಹನೂ, ೧೨ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ವಾಸುಪೂಜ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಚಂದ್ರಪ್ರಭನೂ ಚರಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೧೪ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ಅನಂತನಾಥನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ವಿ.ಸಂ. ೧೨೧೩ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ೧೬ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ಶಾಂತಿನಾಥ ಚರಿತ್ರವು ದೇವಚಂದ್ರ ಸೂರಿಯಿಂದ ವಿ.ಸಂ. ೧೧೬೦ ರಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಮುನಿಭದ್ರನಿಂದ ವಿ.ಸಂ. ೧೩೫೩ ರಲ್ಲಿಯೂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದೇವಸೂರಿಯ ರಚನೆಯು ಸುಮಾರು ೧೨೦೦೦ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ೧೯ನೆಯವನಾದ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಶ್ರೀಚಂದ್ರಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಹರಿಭದ್ರನು ಸರ್ವದೇವಗಣಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಚಿಸಿದನು. ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಜಿನೇಶ್ವರ ಸೂರಿಯು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ಮುನಿಸುವ್ರತ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಶ್ರೀಚಂದ್ರನು ಬರೆದನು. ಅದು ಸುಮಾರು ೧೧೦೦೦ ಗಾಹೆಗಳಲ್ಲಿದೆ ೨೨ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ನೇಮಿನಾಥನನ್ನು ಕುರಿತು ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಒಂದು ಮಲಧಾರಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನು ರಚಿಸಿದ್ದು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿ.ಸಂ. ೧೧೭೫ ರಲ್ಲಿ ಜಿನೇಶ್ವರ ಸೂರಿಯು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು, ಮೂರನೆಯದು ರತ್ನಪ್ರಭ ಸೂರಿಯು ವಿ.ಸಂ. ೧೨೨೩ ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದು. ಇದನ್ನು ೨೩ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಅಭಯದೇವನ ಪ್ರಶಿಷ್ಯನಾದ ದೇವಭದ್ರಸೂರಿಯು ವಿ.ಸಂ. ೧೧೬೮ ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನು. ಇದು ಗದ್ಯ – ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಥಂಕರರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಮಹಾವೀರ – ಚರಿಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು (ಪ್ರಕಾ ಅಮದಾಬಾದ ೯೪೫) ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಅವುಗಳೆಲ್ಲೊಂದು ಸುಮತಿವಾಚಕನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಗುಣಭದ್ರಗಣಿಕೃತವು ; ಎರಡನೆಯದು ದೇವಚಂದ್ರ ಗಣಿ – ಈತನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ನೇಮಿಚಂದ್ರ – ರಚಿಸಿದ್ದು ; ಮೂರನೆಯದು ದೇವಭದ್ರಸೂರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮಹಾವೀರ ಚರಿತ್ರವು ಆಚಾರಾಂಗ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚರಿತ್ರವು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತಗೊಂಡ ಬುದ್ಧ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ರಚನೆಯು ಭದ್ರಬಾಹು ಕೃತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯು ಬಹುತರ ಒಂದೇ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತವೂ ಆದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶೌರಸೇನಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಶೈಲಿಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೂ ಕವಿಗಳ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಅನುಸಾರ ಛಂದ, ಅಲಂಕಾರ, ರಸ – ಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯ ಗುಣಗಳ ತರತಮಭಾವವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಚರಿತ್ರ ನಾಯಕನ ಅನೇಕ ಪೂರ್ವಭವಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಇದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಮೂರನೆಯಷ್ಟು ದಷ್ಟು ಇದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟೂ ಇದ್ದವುಗಳೂ ಇವೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಉಪದೇಶಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದುದೇ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ನಾಯಕನ ಚರಿತ್ರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ನಾಗರಿಯ ಶೋಭೆ, ತಂದೆ – ತಾಯಂದಿರ ವೈಭವ, ಗರ್ಭ ಮತ್ತು ಜನ್ಮ ಸಮಯದ ದೇವಕೃತ ಅತಿಶಯ, ಕುಮಾರ ಕ್ರೀಡಾ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಾ – ದೀಕ್ಷಾ, ಪ್ರವ್ರಜ್ಯಾ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು ಕಠೋರತೆ ಮತ್ತು ಹಾಗೂ ಉಪಸರ್ಗಗಳ ಸಹನೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ , ಸಮವಸರಣ ರಚನೆ, ಧರ್ಮೋಪದೇಶ, ದೇಶ – ಪ್ರದೇಶ ವಿಹಾರ, ಕೊನೆಗೆ ನಿರ್ವಾಣ ಇವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿಯೂ ಹಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೆ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆ, ಲಾಲಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವಂತಹದೂ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷ ಕಥಾಗ್ರಂಥ – ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ :–

ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮದ ಸಂಯಮ, ಉಪವಾಸ ಪೂಜಾ, ವಿಧಿ – ವಿಧಾನ, ಪಾತ್ರ – ದಾನ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ

ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಶೈಲಿ, ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸು, ಅಲಂಕಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾವು ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾದರಿಯ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕಾರದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹುತರ ಕಥಾಕೋಶಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಇನ್ನುಳಿದವು ಗದ್ಯ – ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಗ್ರಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯವು ಪಾದಲಿಪ್ತಸೂರಿ ಕೃತ ತರಂಗವತಿ ಕಥಾ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವು ಅನುಯೋಗದ್ವಾರಸೂತ್ರ, ಕುವಲಯಮಾಲಾ, ತಿಲಕಮಂಜರೀ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. 'ವಿಶೇಷನಿಶೀಥ ಚೂರ್ಣಿ' ಯಲ್ಲಿ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಲೌಕಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ; ತರಂಗವತೀ ಮತ್ತು ಮಗಧಸೇನಾ ಮೊದಲಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಲೋಕೋತ್ತರವೆಂದು ಸಾರಿದೆ. ಹಾಲಕೃತ ಗಾಥಾ – ಸಪ್ತಶತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾದಲಿಪ್ತಕೃತ ಗಾಥೆಗಳ ಸಂಕಲನವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರಕೃತ ಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ (೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪಾದಲಿಪ್ತಸೂರಿಯ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆತನ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕುಲ ಹಾಗೂ ನಾಗಹಸ್ತಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೦೦ ಕ್ಕೂ ಮುಂಚಿನದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ದುರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಇನ್ನೂವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ಇದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತರಂಗಲೋಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ೧೬೪೩ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಪ್ರಕಟವೂ ಆಗಿದೆ. (ನೇಮಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ವಿಸಂ. ೨೦೦೦) ಇದರ ಅನುವಾದಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಲಾಯುಮನ್‌ರಿಂದಲೂ, ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹಭಾಯಿ ಪಟೇಲ್‌ರಿಂದಲೂ ಆಗಿದ್ದು, ಪ್ರಕಟವೂ ಆಗಿದೆ. ತರಂಗಲೋಲಾಕಾರನು ತರಂಗವತೀ ಕಥೆಯು ದೇಶೀವಚನಾತ್ಮಕ, ಬಹು ವಿಸ್ತೃತ ಮತ್ತು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಕುಲಕಗಳು ಕೆಲವೊಂದು ಗಹನ ಯುಗಲ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಮ ಷಟ್ಕಲಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೇ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಅದರ ಲಾಭವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅದರೊಳಗಿನ ಕಥೆಗಳಿ

ಕಯದುಯಟಾಗದುತಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯುಲ್ಲಿ ತರಂಗವತೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಾಧ್ವೀಯು ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯು ಹೆಂಡತಿಯು ಅವಳ ರೂಪಿನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತಳಾಗಿ ಆಕೆಯ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದಳು. ಸಾಧ್ವಿಯು ಹೇಳಿದಳು: ನಾನು ಯುವತಿಯಾಗಿದ್ದೆ. ಆಗ ಒಬ್ಬ ಚಕೋರ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕಂಡೆ. ಕೂಡಲೆ ನನಗೆ ಪೂರ್ವಭವದ ಸ್ಮರಣೆಯಾಯಿತು. ನಾನು ಹಿಂದಿನ ಭವದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಕರನೊಡನೆ ಗಂಗಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆಗ ನನ್ನ ಪತಿಯು ಬೇಡನೊಬ್ಬನ ಬಾಣದಿಂದ ಹತನಾದನು. ಕೂಡಲೇ ನಾನೂ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದೆನು. ಈಗ ಈ ಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಜಾತಿ ಸ್ಮರಣವಾದ ಮೇಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ಪೂರ್ವಭವದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಚಿತ್ರಪಟ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಕೌಮುದೀ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೌಶಾಂಬಿನಗರದ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಿಂದ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು ಕೂಡುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯ ಮಗನಾದ ಪದ್ಮದೇವನಿಗೂ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಭವದ ಸ್ಮೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಪ್ರೇಮವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯು ಆ ಯುವಕನೊಡನೆ ನನ್ನ ಲಗ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಆತನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದು ಇರುಳು ನಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಹೋದೆವು. ತಿರುಗುತ್ತ ಇದ್ದ ನಾವು ಒಂದು ಕಳ್ಳರ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದೆವು. ಆ ದರೋಡೆಗಾರರು ಕಾತ್ಯಾಯನಿಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಲಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರು. ಆದರೆ ನನ್ನ ದುಃಖದಿಂದ ಮನಕರಗಿ ಆ ಕಳ್ಳರ ಗುಂಪಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ನಾವು ಕೌಶಾಂಬಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದೆವು; ವೈಭವದಿಂದ ನಮ್ಮ ವಿವಾಹವು ಆಯಿತು. ಕೆಲವೊಂದು ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ನಾನು ಚಂದನ ಮಾತೆಯ ಶಿಷ್ಯೆಯಾದೆ. ಅವಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಲುಪಿದೆ. ಈ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಳಾಗಿ ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯು ಪತ್ನಿಯು ಸಹ ಶ್ರಾವಕ – ವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಳು. ಈ ಕಥಾನಕದ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳು ಸುಬಂಧು, ಬಾಣ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ನರಬಲಿಯ ಪ್ರಸಂಗವು ಭವಭೂತಿಯ ಮಾಲತಿಮಾಧವದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಹರಿಭದ್ರಸೂರಿಕೃತ (ಲಗಭಗ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನ) ಧೂರ್ತಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ೪೮೫ ಗಾಥೆಗಳು ಇವೆ. ಇದು ಐದು ಆಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉದ್ಯಾನವಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಧೂರ್ತಜನರ ಐದು ಗುಂಪುಗಳು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರಿದವು. ಮಳೆಯು ಸತತವೂ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಸುರಿಯುತಲಿತ್ತು. ತಿನ್ನುಣ್ಣುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹು ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಐದೂ ತಂಡಗಳ

ನಾಯಕರು ಒತ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಮೂಲದೇವನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದನು. ನಾವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಥನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈಗ ವಿವರಿಸೋಣ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಎರಡನೆಯವನು ತನ್ನ ಕಥನಕದಿಂದ ಅದು ಸಂಭವನೀಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಲಿ. ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋದರೆ ಇಲ್ಲವೇ ಆಖ್ಯಾನವೇ ಅಸಂಭವವೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಅವನೇ ಆ ದಿನದ ಸಮಸ್ತ ಧೂರ್ತರ ಊಟದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೂಲದೇವ, ಕಂಡರೀಕ, ಏಲಾಷಾಢ ಮತ್ತು ಶಶ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಧೂರ್ತರಾಜರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮಾದಾನಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಗಳ ಅಲೌಕಿಕ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಂದ ಎರಡನೆಯವರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಐದನೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಖಂಡಪಾನಾ ಎಂಬ ಧೂರ್ತೆಯು ಹೇಳಿದಳು. ಅವಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅಸಂಭವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದಳು. ಅವುಗಳ ಸಮಾದಾನವನ್ನು ಆ ಧೂರ್ತರು ಪೌರಾಣಿಕ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಖಂಡಪಾನಾ ಇವಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಳು :- ' ಇವರು ನನ್ನನ್ನು ಒಡತಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ ; ಅಂದರೆ ಅವಳು ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಯಾಳು ; ಅವರು ಸೋಲಿನಿಂದಲೂ ಉಳಿದಾರು ; ಆದರೆ ಅವರು ಹಿರಿಯರು ಉನ್ಮಾದದಿಂದ ಈ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಅಂತಿಮ ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಖಂಡಪಾನಳು ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ನುಡಿದಳು : ' ನನ್ನ ವಸ್ತ್ರವು ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಹೋಗಿತ್ತಷ್ಟೇ ಅದನ್ನು ತರಲು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸೇವಕರು ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದರು. ಇಂದು ಅದರ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿತು. ನೀವು ನಾಲ್ವರು ನನ್ನ ಸೇವಕರಾಗಿದ್ದಿರಿ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಸತ್ಯವಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಸೇವಕತನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ. ಇದು ಅಸತ್ಯವಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಧೂರ್ತರೂ ಅವಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಧಾನ ನಾಯಕಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಅವಳು ಸ್ವತಃ ಎಲ್ಲರ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಳು. ತರುವಾಯ ಅವಳು ಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದೇ ಮೃತಪಟ್ಟ ಬಾಲಕನ ಶವವೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊರಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿದಳು. ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತನಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಳು. ಅದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿತಗೊಳಿಸಿದಳು. ಆಗ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯ ನೌಕರರು ಇವಳನ್ನು ಥಳಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಬಾಲಕನನ್ನು ಅವರು ಕೊಂದರೆಂದು ಕೂಗಿ ಕೂಗಿ ಅಳ ಹತ್ತಿದಳು. ಅದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ, ಆ ಧೂರ್ತೆಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಮಾದಾನ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿದನು. ಆ ಧನದಿಂದ ಖಂಡಪಾನಳು ಎಲ್ಲ ಧೂರ್ತರ ಆಹಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಈ ಕೃತಿಯು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ

ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳ ಅತಿರಂಜಿತ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನನುಕರಿಸಿ, ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಷೇಣನು ಮತ್ತು ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಮಿತಗತಿ ಇವರು 'ಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಪ್ರಕಾಶನ, ಮುಂಬಯಿ ೧೯೪೪).

ಜಿನೇಶ್ವರ ಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಧನೇಶ್ವರ ಸೂರಿಕೃತ 'ಸುರಸುಂದರೀ ಚರಿಯ' ಎಂಬುದು ೧೬ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಗ್ರಂಥವು. ಇದು ೪೦೦೦ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ರಚನೆಯು ಚಂದ್ರಾವತೀ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿ.ಸಂ. ೧೦೯೫ ರಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಸುರಸುಂದರಿಯು ಕುಶಾಗ್ರಪುರದ ರಾಜನಾದ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಪುತ್ರಿಯು. ಅವಳು ಓದು – ಬರಹ ಕಲಿತು ನಹು ದೊಡ್ಡ ವಿದುಷಿಯಾದ ಯುವತಿಯಾದಳು. ಬುದ್ಧಿಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪರಿವ್ರಾಜಿಕೆಯು ಅವಳಿಗೆ ನಾಸ್ತಿಕತೆಯ ಪಾಠವನ್ನು ಕೊಡಲು ಹವಣಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಸುರಸುಂದರಿಯ ತರ್ಕದಿಂದ ಸೋತಳು ಮತ್ತು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ತಿರುಗಿದಳು. ಮುಂದೆ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ರಾಜನಾದ ಶತ್ರುಂಜಯನಿಗೆ ಅವಳ ಚಿತ್ರಪಟವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಮೋಹಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಶತ್ರುಂಜಯನು ಸುರಸುಂದರಿಯ ತಂದೆಯ ಹತ್ತಿರ ವಿವಾಹದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಇತ್ತನು. ಅದು ಅಸ್ವೀಕಾರವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈತಾಢ್ಯ ಪರ್ವತದ ಖೇಚರನೊಬ್ಬನು ಸುರಸುಂದರಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು. ಅವಳನ್ನೊಯ್ದು ಕದಳೀಗೃಹದಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಸುರಸುಂದರಿಯು ಆತ್ಮಘಾತದ ವಿಚಾರದಿಂದ ವಿಷಫಲವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದಳು. ದೈವಯೋಗದಿಂದ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಳ ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮಿಯಾದ ಮಕರಕೇತುವು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಲುಪಿದನು; ಹಾಗೂ ಅವಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನು ಹೋಗಿ ಶತ್ರುಂಜಯನ ಪರಾಜಯವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾಧರ ವೈರಿಯು ಸ್ವತಃ ಅವನನ್ನೇ ಅಪಹರಿಸಿದನು. ಬಹಳ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನೀಗಿದ ಮೇಲೆ, ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳ ತರುವಾಯ ಸುರಸುಂದರಿ ಹಾಗೂ ಮಕರಕೇತುಗಳ ಪುನಃ ಮಿಲನ ಮತ್ತು ವಿವಾಹಗಳು ಜರುಗಿದವು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಕೊನೆಗೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಾಯಿಕೆಯ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ೧೧ ನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯಾದ ಧನದತ್ತನ ಘಟನಾಪೂರ್ಣ ವೃತ್ತಾಂತವು ಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀದತ್ತಳೊಡನೆ ಅವನ ವಿವಾಹದ ಕಥನವಿದೆ. ಇದೇ ಘಟನಾ ಚಕ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರ ಚಿತ್ರವೇಗ ಮತ್ತು ಕನಕಮಾಲಾ ; ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಿಯಂಗುಮಂಜರಿ ಇವರ ಪ್ರೇಮಾಖ್ಯಾನಗಳು

ಸ ಮಾಪಿಳ ವಾಗಿಪಿ. ಬಹು ತೀ ರ ಸ ಪುೂರ್ಣ ರ ಚಸ್ನಿರಿಯು ಗಾಥಾ ಛ ಂದ ದಲ್ಲಿದಿ. ಆದರಿ ಅಲ್ಲ ಲ್ಲಿ ಪಿಷಿದ ಛ ಂದು ಗಳ ಪ್ರ ರಿಯೋಗ ಪೂ ಇಲ್ಲ ದ್ದಿಲ್ಲ . ಕ ಮಿಯ ಪ್ರ ತಿಭಾ ಪಂತ ನು ಸ ಪಗ್ರ ರ ಚಸ್ನಿರಿಯು ಬಹು ಸ ರಸ ವಾಗಿದಿ ; .ಬಾವ ಪೂರ್ಣ ಪ ರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ತು ಯಿದಿ. ಪ್ರ ಕೃತಿ ಪ ರ್ಣನೆಯು ದೃಶ್ಯ ಗಳು ಪುತ್ರ ಜನ್ಮ ಪಿವಾಹಾದಿ ಉತ್ಸ ಪ ಗಳು ಪ್ರಾ ತಃ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಾಯು ಂಕಾಲ , ಪ ನ ಹಾಗೂ ಸ ರೋವ ರಗಳು ಇಪೀ ಪೊದ ಲಾದವು ಗ ಳ ಪ ರ್ಣ ನಿಗ ಳು ಕ ಲಾಪೂರ್ಣ ವಾಗಿಪಿ. ರೋಚ ಕ ಪೂ ಆಗಿಪಿ, ನೃತ್ಯಪೀ ಪೊದ ಲಾದ ಪ ರ್ಣ ನಿಗ ಳಲ್ಲಿ ಹ ಥು ಧ್ರನ ಸ ಮುದಾದಿತ್ಯ ಕ ಥಿಯು ಪ್ರ .ಬಾವ ಪು ಕ ಡು ಬರ ತ್ತದಿ.

ಮ ಹೇಶ್ವರ ಸೂರಿ ಕೃತಿ ' ಣಾಣ ಪ ಂಚಮೀ ಕ ಹಾ ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದ ರ ಚನಾ ಕಾಲ ಪು ಕ್ರಿ ಶ . ೧೦೧೫ ಕ್ಕಿ ತಲ ೂ ಮ ಂಚಿನ ದಿಂದು ಗಿೂತ್ತಾಗ ತ್ತದಿ. ಈ ಗ್ರ ಂಥ ದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರ ೂಪದ ಹ ತ್ತು ಕ ಥಿಗ ಳಿಪಿ. ಅವುಗಳ ಹೆಸ ರುಗ ಳು ಹೀಗಿಪಿ :– ೧) ಜಯ ಸೇನ , ೨) ನ ಂದ , ೩) .ಬ ದ್ರಾ , ೪) ಪಿೀರ , ೫) ಕ ಮಲ , ೬) ಗ ುಣಾನ ರಾಗ , ೭) ಪಿಮ ಲ , ೮) .ದ ರಣ ೯) ದೇಪಿ ಪ ತ್ತು ೧೦) .ಬ ಪ್ಯ ದತ್ತ ಇವುಗ ಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಿಯು ಹಾಗ ೂ ಕಿೂನೆಯ ಕ ಥಿಗ ಳು ಐದ್ಯ ದು ನ ೂರು ಗಾಹೆಗ ಳಿದ ಕ ೂಡಿಪಿ. ಉಳಿದ ಪುಗ ಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ೧೨೫ ಗಾಹೆಗ ಳಲ್ಲಿ ಮ ುಗಿದಿಪಿ. ಈ ಪ್ರ ಕಾರ ಈ ಕಾವ್ಯ ದ ಒಟ್ಟು ಗಾಹೆಗ ಳು ೨೦೦೦ ಆಗ ತ್ತದಿ. ಈ ಹ ತ್ತೂ ಕ ಥಿಗ ಳು ಜ್ಞಾ ನ ಪ ಂಚ ಮೀ ವ್ರ ತದ ಮ ಹಾತ್ಮ್ಯಯನ್ನು ಪಿಪ ರಿಸ ಲಿಂದೇ ಬರಿ ದ ಪುಗಳಾಗಿಪಿ. ಕ ಥಿಗ ಳು ಬಹು ಸ ುಂದರ , ಸ ರಳ ಪ ತ್ತು .ದಾರಾವಾಹಿ ರೀತಿಯ ಲ್ಲಿ ಇಪಿ. ಅಲ್ಲ ಲ್ಲಿ ಪಿಷಿದ ರ ಸ , .ಬಾವ ಹಾಗ ು ಲಿೂಕೋಕ್ತಿಗ ಳ ಸ ಮಾವೇಶ ಮಾಡ ಲಾಗಿದಿ. ಇದ ರಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯ ಉತ್ತ ಮ ಕಾವ್ಯ ಪಿನಿಸ ತ್ತದಿ.

ಹೇಮ ಚ ಂದ್ರನ ಕೃತಿ ' ಕ ಮಾರ ಪಾಲ – ಚ ರಿತ್ರ ' ಪು ಎಂಟು ಸ ರ್ಗಗ ಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಗೊಂಡಿದಿ. ಹೇಮ ಚ ಂದ್ರನ ಜನ್ಮ ಪು ಪಿಸ ಂ ೧೧೪೫ ರ ಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರ್ಗವಾಸ ಪು ಸ ಂ ೧೨೨೯ ರಲ್ಲಿ ರಿಯೂ ಆಯಿತ ು ಅದ ರಿಂದ ಈ ಕಾಲಾಪ ಧಿ ಯ ಲ್ಲಿ ರಿಯೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ರ ಚನಿಯಾಗಿದಿ. ಕ ಮಾರ ಪಾಲ ನ ು ಹೇಮ ಚ ಂದ್ರನ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಗ ುಜರಾಥ ಪನ್ನಾ ಳುಪ ಚಾಲ ಕ್ಯ ಪ ಂಶ ದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ನು ಆ ರಾಜರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದಿಂದ ಲೇ ಈ ಕ ಮಿಯ ತ ನ್ನ ಅನೇಕ್ಕ ಕೃತಿಗ ಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ನು ' ಕ ಮಾರ ಪಾಲ – ಚ ರಿತ ' ವೂ ಅದ ರಲ್ಲೂ ಒಂದ ು ಪಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾ ನ ಪನ್ನು ಹೊಂದಿದಿ. ಹೇಮ ಚ ಂದ್ರನ ತ ನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದ ು ಮ ಹಾನ್ ಶ ಬ್ದಾನ ಶಾಸ ನ ಪನ್ನು ರ ಚಿಸಿದ್ದಾ ನಿ. ಇದ ರ ಮೊದ ಲನೆಯ ಏಳು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಲ್ಲಿ ಸ ಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾ ಕ ರ ಣಪಿ. ಕಿೂನೆಯ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾ ಕೃತ .ಬಾಷೆಯ ವ್ಯಾ ಕ ರ ಣಪಿ. ಇದೆಲ್ಲ ಸ ೂತ್ರ ರೂಪ ದ ಲ್ಲಿದ್ದು, ಅದ ಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಪೃತ್ತಿಯ ನ್ನು ಸ ಹ ರ ಚಿಸಿ

ಮಿ ರಿಸಿದ್ದಾ ಸಿ. ಈ ವ್ಯಾ ಕರ ಣದ ನಿಯುಪ ಗಳಿಗೆ ಉದಾಹ ರಣೆಗಳಿಯೇ ಇಡೀ ಕ ಮಾರ ಪಾಲ ಚರಿತ ದ ಪ ದ್ಯಗಳನ್ನು ಕ್ರ ಮದಿಂದ ಹೊಂದಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕ ಮಾರಪಾಲ ರಾಜನ ಪಂಶ ದ ಕ ಥನವೂ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದ ವ್ಯಾ ಕರಣದ ಎಲ್ಲ ಸ ೂತ್ರ ಗಳಿ ೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ ದ್ಯಗಳು ಒಳ್ಳೆ ಯ ಉದಾಹ ರಣೆಗಳೂ ಆಗಿಪೆ. ಸ ಪೂರ್ಣ ಗ್ರ ಥವು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಸ ರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಬಾಗಗೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗ ಳಲ್ಲಿ ಮೊದ ಲಿನ ಇಪ್ಪತ್ತು ಸ ರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ ಮಾರ ಪಾಲ ನ ಪಂಶ ಹಾಗ ೂ ಪೂರ್ವ ಜರ ಇತಿಹಾಸ ಪೆ. ಈ ಬಾಗ ಪು ಸ ಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾ ಕರಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹ ರಣೆಯು ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ದೆ. ಉಳಿದ ಎಂಟು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ ಮಾರ ಪಾಲ ನ ಚರಿತ್ರೆ ಪೆ. ಇದು ಪ್ರಾ ಕೃತ ವ್ಯಾ ಕರಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹ ರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಬಾಗ ಪು ಕ ಮಾರ ಪಾಲ – ಚರಿತ್ರೆ ಪೆಂಬ ಹೆಸ ರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಇದರ ಮೊದ ಲಿನ ಆರು ಸ ರ್ಗಗಳು ಏಳ ನೆಯ ಸ ರ್ಗದ ೯೨ ನೆಯ ಗಾಥೆಯು ವರಿಗೆ ಪ್ರಾ ಕೃತ ವ್ಯಾ ಕರಣದ ಪ್ರಾ ರಂಭದಿಂದ ನಾಲ್ಕ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೨೫೯ ಸ ೂತ್ರ ಗಳ ವರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹ ರಣೆಗ ಳಾಗಿಪೆ. ಪ ಂದೆ ಎಂಟನೆಯ ಸ ರ್ಗದ ಐದ ನೆಯ ಗಾಥೆಯುವರಿಗೆ ಮಾಗಧಿ, ೧೧ ರ ವರೆಗೆ ಪೈಶಾಚೀ, ೧೩ ರ ವರಿಗೆ ಚೂಲಿಕಾ ಪೈಶಾಚೀ ಪ ತ್ತು ತರ ವಾಯ ಸರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ೮೩ ನೆಯ ಪ ದ್ಯದವರೆಗೆ ಅಪಭ್ರಂಶಕ್ಕೆ ಉದಾಹರ ಣೆಗ ಳನ್ನು ಕೊಡ ಲಾಗಿದೆ. ಕ ಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದ ಮೊದಲ ನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನ ಹಿಲ ಪುರ ಹಾಗ ೂ ಕುಮಾರ ಪಾಲ ರಾಜರ ಪ್ರಾ ತಃಕ್ರಿಯೆಗ ಳ ವ ರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಎರ ಡನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ವ್ಯಾ ಯಾಮ, ಆನೆಯನ್ನು ಹತ್ತುವಿಕೆ, ಜಿನ ಮಂದಿರ ಕ್ಕೆ ಹೋಗ ಪಿಕೆ, ಪೂಜೆ ಪ ತ್ತು ಪ ನಃ ಪ ನೆಗೆ ಬರ ಪಿಕೆ ಇವುಗ ಳ ವ ರ್ಣನೆಯು ಇದೆ. ಪ ೂರ ನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ ನಕ್ರೀಡೆ, ನಾಲ್ಕ ನೆಯದರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಋತುವಿನ ವ ರ್ಣನೆಗಳು ಇವೆ. ಐದನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ ಳೆಗಾಲ ಚಳಿಗಾಲ ಪ ತ್ತು ಶಿಶಿರ ಋತು ಗಳನ್ನು ವ ರ್ಣಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಆರ ನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರೋದಯ ಏಳ ನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಸ್ವಪ್ನ ಗಳು ಪ ತ್ತು ಪ ರಮಾರ್ಥ – ಚಿಂತ ನ ಎಂಟನೆಯ ಸ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ ರಸ್ವತೀದೇವಿಯಿಂದ ಉಪ ದೇಶ ಪಡೆಯುವುದರ ವಿ ಷಯಗಳು ಬರ ತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರ ಕಾರ ಕಾವ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಕ ಥಾಬಾಗವು ಇಲ್ಲ ಪೆನ್ನೋ ಎನ್ನುವ ಂತಿದೆ. ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ವಿ ಷಯಗ ಳ ವ ರ್ಣನೆಗಳೇ ವಿಸ್ತಾರ ಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಬರ ತ್ತವೆ. ಕಾವ್ಯ ಹಾಗ ೂ ವ್ಯಾ ಕರಣದ ಉದಾಹ ರಣೆಗಳನ್ನು ಒತ್ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ, ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದು ಬಹು ದುಷ್ಕರ ಕಾರ್ಯ ವಾಗಿದೆ. ಈ ಕ ಠಿಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಪೊಂದೆಡೆಯ ಲ್ಲಿ ಕೃತ್ರಿ ಮತೆಯೂ ನೀರ ಸತೆಯೂ ಉಂಟಾಗ ವುದು ಸ್ವಾಬಾವಿಕ ವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಸ ಹ ಹೇಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಈ ಕೃತಿಯ ಲ್ಲಿ ಬಹು ಕ ಶಲತೆಯಿಂದ ತ ೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾ ನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತ ಲ ನೆಯೆಂದು ಸ ಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟಿಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಲ್ಲೇಖಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರ ಲ್ಲಿ

ಕಥೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಪಾಣಿನೀಯ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಪೂರ್ಣತೆಯಾಗಲಿ, ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಯಾಗಲಿ – ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಂತೆ – ಇಲ್ಲ. (ಪ್ರಕಾಶನ : ಪುಣೆ – ೧೯೩೬).

ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು 'ಕುಮಾರಪಾಲ ಚರಿತ' ವನ್ನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಪೃಥ್ವೀಚಂದ್ರಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನು. ಇದರಲ್ಲಿ ೯೫೪ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇವೆ.

ವೀರದೇವ ಗಣಿಕೃತ 'ಮಹಿವಾಲ – ಕಹಾ' ಎಂಬುದು ೧೮೦೦ ಗಾಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಚಂದ್ರಗಚ್ಛದ ದೇವಭದ್ರಸೂರಿಯು ; ಅವನ ಶಿಷ್ಯನು ಸಿದ್ಧಸೇನಸೂರಿಯು ; ಇವನ ಶಿಷ್ಯನು ಮುನಿಚಂದ್ರಸೂರಿಯು ; ಈ ಮುನಿಚಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನೇ ವೀರದೇವಗಣಿಯು. ಇವನು ತನ್ನನ್ನು ಪಂಡಿತ – ತಿಲಕ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಪ್ರತಿಮಾ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ದೇವಭದ್ರಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಸಿಂಹಸೇನ ಸೂರಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸಂವತ್ಸರ ೧೨೧೩ ರ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. (ಪಟ್ಟಾಸಮು. ಪೃ.೩೦೫) ಸಿಂಹಸೇನ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಸೇನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಓದುವುದರಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರಲು ಸಾಕು. ಅವು ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರು ಇರಬಹುದು ಸಂಭವವಿದೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಯ ಕಾಲವು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರವು 'ಮಹೀಪಾಲ – ಚರಿತ್ರ' ಎಂದಿದೆ. ಅದನ್ನು ಚರಿತ್ರ ಸುಂದರನು ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ರಾಜನಾದ ನರಸಿಂಹನು ಜ್ಞಾನಿಯೂ ವಿನೋದಿಯೂ ಆದ ತನ್ನ ಮಿತ್ರ ಮಹೀಪಾಲನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕಾರಣವು ಇಷ್ಟೇ : ಮಹೀಪಾಲನು ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಜನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಂದು ಕಾಲವನ್ನ ಕಲೋಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗಾಗಿ ರಾಜನಿಂದ ನಾಡಿನ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹೀಪಾಲನು ವಿವಿಧ ದ್ವೀಪ ಹಾಗೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಕೌಶಲತೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಚಾತುರ್ಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರಾಜರನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ತುಂಬ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಅನೇಕ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಲಗ್ನವಾದನು. ತಿರುಗಿ ಊರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಪುನಃ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಪಾತ್ರನಾದನು. ಕೊನೆಗೆ ಈ

ಮಿತ್ರ ರಿಬ್ಬರ ೂ ಮ ಯನಿರು ಂ ಉಪ ದಿಶ ಪನ್ನು ಕಿ ಳಿ, ವೈರಾಗ್ಯ ಪನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರು. ಸ ಮ್ಪೂರ್ಣ ಕ ಥೆಯು ಗಾಥಾ ಪ ಯೀಪಾಲ ನ ಕ ಲಿ ಹಾಗ ೂ ಚಾತುರ್ಯ ಗ ಳನ್ನು ಮಿ ರಿಸುವ ಅನ ೀಕ ಉಪಾಖ್ಯಾ ನ ಗಳ ೂ ಇವೆ. ಕ ಥಾ ಪ್ರ ಸ ಂಗ ವು ಬಹ ಳ್ಳಷ್ಟಿಲ್ಲ . ಬಾಷೆ ರಿಯೂ ಸ ರಳ ವೂ, ದಾರಾವಾಹಿಯ ೂ ಆಗಿದೆ. ಅಲ ಂಕಾರ ಹಾಗ ೂ ಸೂಕ್ತಿಗ ಳ ಸ ಮುಚಿತ ವಾಗಿದೆ (ಪ್ರ ಕಾಶ ನ : ಅಹ ಮದಾಬಾದ , ವಿಸ ಂ೧೯೯೮).

ದೀಪೇಂದ್ರ ಸೂರಿ ಕೃತಿ 'ಸುದ ಂಸ ಣಾಚರಿಯಂ ' ದ ಇನ್ನೂಂದು ಹೆಸರು 'ಶ ಕುನಿಕಾ – ವಿಹಾರ ' ವೆಂದ ೂ ಇದೆ. ಕ ರ್ತೃವು ತನ್ನ ಷ ರಿಯಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತ ಚಿತಾಪಾಲ ಕ ಗಚ್ಛದ ಬಮ ಸಂಂದ್ರ ಗುರುವಿನ ಶಿಷ್ಯ ನಾದ ದೀಪ ಬದ್ರಮುನಿರು ಂ ಶಿಷ್ಯ ನೆನಿಸುವ ಗ ಜೇಂದ್ರ ಸೂರಿಯ ಂ ಶಿಷ್ಯ ನು ತಾನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾ ನೆ. ಆತ ನ ಗುರು – ಬಂಧ ವೊಬ್ಬನ ಂ ವಿಜಯಚಂದ್ರ ಸ ೂರಿ ಎಂಬವ ನ ೂ ಇದ್ದ ನು. ತ ಪಾಗಚ್ಛದ ಪಟ್ಟಾ ವಲಿಗೆ ಅನ ುಸ ರಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೀವ ಬದ್ರ ಮೊದ ಲಾದ ಮ ುನಿಗ ಳು ವಸ್ತು ಪಾಲ ಮ ಂತ್ರಿ ರು ಂ ಸ ಮ – ಕಾಲೀನರಿದ್ದ ರು. ವಿಕ್ರಮ ಸ ಂವತ್ಸರ ೧೩೦೪ ರ ಲ್ಲಿ ದೇ ಪ ಬದ್ರಸ ೂರಿಯ ು ವಿದ್ಯಾ ನ ಂದನಿಗೆ ಸೂರಿ ಪ ದ ವನ್ನು ಅರ್ಪಿ ಸಿದ ನು. ಅಂತ ೂ ಇದೇ ವರ್ಷದ ಸ ಮಾರಿನ ಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರ ಂಥ ದ ರ ಚನಾಕಾಲ ವೆಂದು ಸಿದ್ಧ ವಾಗ ುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಲ್ಲಿ ಹ ದಿನಾರು ಂ ಉದ್ದೇ ಶ ಗಳು ಇವೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಗ್ರ ಂಥ ಕಾರ ನ ಮತಕ್ಕನುಸ ರಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಗಾಹೆ ಗ ಳ ಸ ಂಖ್ಯೆಯು ೪೦೦೨ ಇದೆ ; ಮ ತ್ತು ದ ನಪಾಲ , ಸ ುದರ್ಶ ನ, ವಿಜಯಕ ುಮಾರ , ಶೀಲ ವ ತೀ, ಅಶ್ವಾವ ಬೋದ , ಬಾತ್ರಾ , ದಾತ್ರಿ ಸ ುತ ಮತ್ತು ದಾತ್ರೀ, ಈ ಎಂಟು ಅದಿ ಕಾರ ಗ ಳೆ. ಸಿಂಹಲ ದ್ವೀಪ ದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಪುರ ನಗ ರದ ರಾಜನಾದ ಚಂದ್ರ ಗುಪ್ತ ಮ ತ್ತು ರಾಣಿಯಾದ ಚಂದ್ರ ಲೇಖಾ ಇವ ರ ಪುತ್ರಿ ರಿಯು ಸ ುದರ್ಶನಾ ಎಂಬುವ ಳು. ಅವ ಳು ಓದು – ಬರಹ ಕ ಲೆತು ಜಾಣೆಯು ಕ ಲಾವ ತಿಯೂ ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ಳು. ಒಂದು ಸಲ ಅವ ಳು ರಾಜಸ ಬೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾ ನ ನಿಧಿ ಪುರೋಹಿತ ನ ಮತ ವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ ಳು. ದ ರ್ಮ ದ ವನಿಯಿಂದ ಪ್ರ ಭಾವಿತ ಳಾಗಿ ಅವ ಳ ಂ ಬೃಗು ಂ ಕಚ್ಛದ ಯಾತ್ರೆ ಗೆಂದು ಬಂದ ಳು. ಅಲ್ಲಿ ಅವ ಳು ಮ ುನಿಸ ುವ್ರತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಮ ಂದಿರ ವನ್ನೂ ಶ ಕುನಿಕಾ ವಿಹಾರ ವೆಂಬ ಹೆಸ ರಿನ ಜಿನಾಲ ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾ ಣಮಾಡಿಸಿದ ಳು ಮ ತ್ತು ತ ನ್ನ ಉಳಿದ ಜೀವ ನವನ್ನೂ ದ ರ್ಮ ಬಾವ ನೆಯಲ್ಲಿ ಕ ಳೆದ ಳು. ಸ ುದರ್ಶನಾಳ ಈ ಚ ರಿತ್ರ ವನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಯಾದ ದನ ಪಾಲ ನ ು ರೈವತಕ ಗಿರಿಯ ಂ ವ ಂದನೆಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ತ ನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ದ ನ ಶ್ರೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ ನು. ಅದ ನ್ನು ಅವ ನು ರೈ ವತಿಕ ಗಿರಿಯ ಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಿನ್ನ ರಿಯು ಮ ುಖದಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದ ನು. ಕ ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರ ಸ ಂಗಕ್ಕನುಸ ರಿ, ಸ್ತ್ರೀ – ಪುರ ುಷ ಹಾಗ ೂ ಅನ್ಯ ವಿಧ ಘ ಟನೆಗ ಳನ್ನು ಮನೋಹ ರ ವಾಗಿ ವರ್ಣಿ ಸ ಲಾಗಿದೆ. ಹ ತ್ತನೆಯ ು ಉದ್ದೇ ಶ ದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಮ ತ್ತು ಚ ರಿತ್ರ ಗ ಳಿಗೆ ಉದಾಹ ರ ಣೆಯು ಂ ರ ೂಪ ದಲ್ಲಿ ಮ ರುದೇವಿಯ ಂ ಹಾಗೂ ಆಕೆಯ ಂ ಪುತ್ರ ನಾದ ಋಷ ಬ ಪ್ರ ಬುವಿನ

ಚರಿತ್ರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಯಮಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆದರ್ಶ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಇವಿಲ್ಲವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಕಥೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಡೆಗೂ ಕವಿಯು ತನ್ನ ರಚನಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹದಿನಾರನೆಯ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧನಪಾಲನು ಸೀಮಂಧರಸ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ; ಅದು ಸಮಾಸ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಷ್ಟಕ ಸ್ತೋತ್ರವು ಇದೆ. ಅದರ ಒಂದು ಚರಣವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಚರಣವು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ಲೇಷಾತ್ಮಕ ಉಕ್ತಿಗಳು ಉಪಮೆಗಳೂ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ (ಪ್ರಕಾಶನ : ಅಹಮದಾಬಾದ, ವಿಸಂ ೧೯೮೯).

ದೇವೇಂದ್ರಸೂರಿಯು ರಚಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತ್ರವು ೧೧೬೩ ಗಾಥೆಗಳ ಗ್ರಂಥವು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ರಚನೆಯು ಕರ್ತವ್ಯವು ಶ್ರಾದ್ಧದಿನ ಕೃತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತರೂಪದಿಂದ ಬರುವ ಭಾಗವಾಗಿದೆ ; ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯದೇ ಉದ್ಧರಿಸಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. (ರತನಪೂರ, ಮಾಲವಾ, ೧೯೩೮) ಇದರಲ್ಲಿ ವಸುದೇವನ ಪೂರ್ವಭವದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಕ್ರಮದಿಂದ ವಸುದೇವನ ಜನ್ಮ, ಭ್ರಮಣ, ಕೃಷ್ಣಜನ್ಮ, ಕಂಸ – ವಧ, ದ್ವಾರಕಾ – ನಿರ್ಮಾಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಹರಣ ಪಾಂಡವ ಮತ್ತು ದ್ರೌಪದಿ, ಜರಾಸಂಧ – ಯುದ್ಧ , ನೇಮಿನಾಥ – ಚರಿತ್ರ, ದ್ರೌಪದಿ – ಹರಣ ದ್ವಾರಕಾದಾಹ, ಬಲದೇವ – ದೀಕ್ಷಾ, ನೇಮಿನಿರ್ವಾಣ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಭಾವಿ ತೀರ್ಥಂಕರತ್ವದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಸುದೇವ – ಭ್ರಮಣದ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವು ಚಾರುದತ್ತ ಮತ್ತು ವಸಂತಸೇನಾ ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಸಹ ಬಂದಿದೆ. ಸಮಸ್ತ ಕಥೆಗೆ ಆಧಾರವು ವಸುದೇವಹಿಂಡೀ ಹಾಗೂ ಜಿನಸೇನ ಕೃತಿ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣಗಳ ವಸ್ತುವು ಆಗಿದೆ. ರಚನೆಯು ರೀತಿಯು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಕಥಾ – ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ.

ರತ್ನಶೇಖರ ಸೂರಿ ಕೃತಿ ಶ್ರೀಪಾಲಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ೧೩೪೨ ಗಾಥೆಗಳಿವೆ. ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ : ಇದರ ಸಂಕಲನವನ್ನು ವಜ್ರಸೇನ ಗಣಧರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯನೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಭು ಹೇಮತಿಲಕಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನೂ ಆದ ರತ್ನಶೇಖರ ಸೂರಿಯು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಹೇಮಚಂದ್ರ ಸಾಧುವು ವಿಸಂ ೧೪೨೮ ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಲಿಪಿಬದ್ಧಗೊಳಿಸಿದನು. ಈ ಕಥೆಯು ಸಿದ್ಧ ಚಕ್ರದ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟ ಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾದ ಮದನ ಸುಂದರಿಯು ತನ್ನ ತಂದೆಯ

ಕೊಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಇಂತು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು: ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಸುಖ – ದುಃಖಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕೈವಾಡವೇನೂ ನಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯು ಮಗಳ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ತನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೃತಘ್ನತಾ ಬುದ್ಧಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು; ಕೆರಳಿದನು; ಮತ್ತು ಅವಳ ವಿವಾಹವನ್ನು ಕುಷ್ಟ ರೋಗಿಯೊಬ್ಬನೊಡನೆ ಮಾಡಿದನು. ಮದನ ಸುಂದರಿಯು ತನ್ನ ಪತಿ–ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧ – ಚಕ್ರ ಪೂಜೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಆರೋಗ್ಯವು ಸುಧಾರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಶ್ರೀಪಾಲನು ನಾನಾ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದನು; ಬಹಳಷ್ಟು ಧನವನ್ನೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಗ್ರಂಥದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಪಭ್ರಂಶ ಪದ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾನಾ ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ಛಂದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ನಿಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೃತಿಯು ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ.

ಜಿನ ಮಾಣಿಕ್ಯ ಕೃತಿ 'ಕಮ್ಮಾಪುತ್ತಚರಿಯಂ' ಎಂಬುದು ಚಿಕ್ಕ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ೧೪೫ ಗಾಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಹೆಸರು ಹೇಮವಿಮಲನೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತಪಾಗಚ್ಛದ ಪಟ್ಟಾವಲಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಅವನು ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದನೆಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾವೀರ ತೀರ್ಥಂಕರನು ತನ್ನ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ದಾನ, ತಪ, ಶೀಲ ಮತ್ತು ಭಾವನೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಧರ್ಮದ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನಾಧರ್ಮದ ಆದರ್ಶ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ಕಮ್ಮಾಪುತ್ತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ; ಇಂದ್ರಭೂತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪೂರ್ವಭವದಲ್ಲಿ ಅವನು ದುರ್ಲಭನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಜಪುತ್ರನಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಯಕ್ಷಿಣಿಯು ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಪತಿಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ, ಪಾತಾಳಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಯ್ದಳು. ಅವನು ತನ್ನ ಅಲ್ಪಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು, ದುರ್ಲಭ ಧರ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮನವನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಮುಂದಿನ ಭವದಲ್ಲಿ ರಾಜಗೃಹದಲ್ಲಿ ರಾಜಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಶಾಸ್ತ್ರ – ಶ್ರವಣದ ಮಧ್ಯಾಂತರ ಅವನಿಗೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸ್ಮರಣೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಸಂಸಾರದಿಂದ ವಿರಕ್ತನಾದನು. ಆದರೂ ತಂದೆ – ತಾಯಂದಿರಿಗೆ ಶೋಕವಾಗಕೂಡದೆಂದು ಪ್ರವ್ರಜಿತನಾಗದೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಭಾವಕೇವಲಿಯಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಪೂರ್ವಭವ – ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನವು ಚಿಂತಾಮಣಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ದುರ್ಲಭ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರತ್ನಪರೀಕ್ಷಕ ಪುರುಷನು ಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಯೂ

ತನ್ನ ಎಚ್ಚರಗೇಡಿತನದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಗೆದನು. ಈ ಕೃತಿಯು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ (ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ ೧೯೩೦).

ಈ ಪ್ರಕಾಶಿತ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಥೆಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ಜೈನ ಶಾಸ್ತ್ರಭಂಡಾರಗಳ ಗ್ರಂಥ ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಿನೇಶ್ವರಸೂರಿ ಕೃತ ನಿರ್ವಾಣ ಲೀಲಾವತೀ ಗ್ರಂಥದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಸಹ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಿನೇಶ್ವರನು ರಚಿಸಿದ 'ಸುರಸುಂದರೀ ಚರಿಯ' (ವಿ.ಸಂ. ೧೦೯೫) ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅತಿ ಸುಲಲಿತ ಪ್ರಸನ್ನ, ಶ್ಲೇಷಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವಿವಿಧಾಲಂಕಾರ – ಶೋಭಿತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ದುರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿಗಳು ದುರ್ಲಭವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ರೂಪಾಂತರವು ೬೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಜಿನರತ್ನನು (೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ರಚಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥವು ೧೮೦೦೦ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದ್ದುದರ ಉಲ್ಲೇಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಕೃತ ಕಥೆಗಳು – ಗದ್ಯ – ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ :–

ಜೈನ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯವು ತನ್ನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸೀಮೆಗೆ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಲುಪಿತೋ ಆ ಕೃತಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಗದ್ಯ – ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತ ರೂಪ (ಚಂಪೂ) ದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ; ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾವು ಚಂಪೂ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಸುದೇವಹಿಂಡೀ ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದುನೂರು ಲಂಬಕಗಳಿವೆ. ಈ ಲಂಬಕಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೨೯ ಲಂಬಕಗಳಿವೆ. ಈ ಖಂಡವು ಸುಮಾರು ೧೧೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃವು ಸಂಘದಾಸಗಣಿಯು. ಎರಡನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೭೧ ಲಂಬಕಗಳಿವೆ. ಇದು ೧೭೦೦೦ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃವು ಧರ್ಮಸೇನ ಗಣಿಯು. ಗ್ರಂಥದ ರಚನಾ ಕಾಲವು ನಿಶ್ಚಿತವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜಿನಭದ್ರಗಣಿಯು ತನ್ನ ವಿಶೇಷಣವತಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಇದರ ರಚನಾ – ಕಾಲವು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ್ದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಥಮ ಖಂಡವು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ೧೯ ಮತ್ತು ೨೦ ನೆಯ ಲಂಬಕಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ೨೮ ನೆಯ ಲಂಬಕವು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಅಂಧಕವೃಷ್ಣಿಯ ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯವನು ಸಮುದ್ರವಿಜಯನು ; ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಿರಿಯವನು ವಸುದೇವನು. ಸಮುದ್ರವಿಜಯನು

ರಾಜನಾದ ಮೇಲೆ ವಸುದೇವನು ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅವನ ರೂಪ ಹಾಗೂ ಕಲಾ – ಪ್ರಾವೀಣ್ಯಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅನರ್ಥಗಳು ಸಂಭವಿಸಹತ್ತಿದುವು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನು ಅವನನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆದನು. ಆಮೇಲೆ ವಸುದೇವನು ಗುಪ್ತರೂಪದಿಂದ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು, ದೇಶ – ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸತೊಡಗಿದನು. ಈ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಹಲವು ಲೋಮಹರ್ಷಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂಥ ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಇಡೀ ಗ್ರಂಥವೆಲ್ಲ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿದೆ. ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ವಿವಿಧ ಆಖ್ಯಾನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಮೂಲ ಲುಪ್ತವಾದ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಆದಾರು ದಿದಲೂ ಅದನ್ನೇ ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯು ಬಹುಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಹರಿಭದ್ರ ಕೃತ ಸಮರಾದಿತ್ಯಕಥಾ (೮ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ 'ಭವ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ೯ ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿ ಪುರುಷರಿಬ್ಬರು ಜೊತೆ – ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳುವ ೯ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಉತ್ಥಾನಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಲಾಚರಣದ ತರುವಾಯ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ದಿವ್ಯ, ದಿವ್ಯ – ಮಾನುಷ, ಮಾನುಷ ಎಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಭಾಗಗಳಿಂದ ವಿಭಜಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಕಥನಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವು ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಧರ್ಮ, ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ ಎಂದಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವವರೂ ಅಧಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಉತ್ತಮ ಎಂದು ಮೂರು ಭೇದವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ಇದನ್ನು ದಿವ್ಯ – ಮಾನುಷ ವಸ್ತುಗತ ಧರ್ಮಕಥೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.